

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA

Școala Doctorală de Științe Umaniste

Domeniul de doctorat: Istorie

TEZA DE DOCTORAT

**EVOLUȚIA MARINEI MILITARE ROMÂNE DIN
PERSPECTIVA SURSELOR INSPECTORATULUI
MARINEI (1919-1936)**

REZUMAT

Conducător de doctorat

Prof. Univ. Dr. Valentin Ciorbea

Student-doctorand

Sichigea Dan-Dragoș

CONSTANȚA, 2019

CUPRINS

INTRODUCERE.....	1
CAPITOLUL 1 – Evoluții organizatorice ale Inspectoratului Marinei.....	20
1. 1. <i>Structurile de comandă ale Marinei Militare până în anul 1919.....</i>	20
1. 2. <i>Reorganizarea Marinei Militare după Primul Război Mondial (1919-1921).....</i>	31
1.3. <i>Proiecte privind reorganizarea Marinei Militare în urma analizelor Primului Război Mondial.....</i>	46
1.4. <i>Unificarea organelor de conducere ale Marinei Militare - constituirea Inspectoratului Tehnic al Marinei (1921-1922).....</i>	50
1.5. <i>De la Inspectoratul General al Marinei la dualitatea Inspectorat-Comandament (1926-1930).....</i>	71
1.6. <i>Activitatea Inspectoratului General al Marinei până la formarea Ministerului Aerului și Marinei (1930-1936).....</i>	79
1.7. <i>Concluzii.....</i>	98
 CAPITOLUL 2 - Dotarea tehnică în preocupările Inspectoratului Marinei (1919-1936).....	100
2.1. <i>Starea tehnică a materialului flotant al Marinei Române de la încheierea Primului Război Mondial până la formarea Ministerului Aerului și Marinei.....</i>	100
2.2. <i>Inspectoratul Marinei și planurile de înzestrare navală (1919-1935).....</i>	154
2.2.1. <i>Planul „Carol”(1921-1924).....</i>	154
2.2.2. <i>Planul de înzestrare navală din anul 1924.....</i>	166
2.2.3. <i>Planul de înzestrare din anul 1929.....</i>	169
2.2.4. <i>Planul naval din anul 1932.....</i>	181
2.3. <i>Dezvoltarea parcului de nave al Marinei (1919-1936).....</i>	187
2.3.1. <i>Primele tentative de întărire a materialului flotant. Variantele britanice și italiene de achiziții navale.....</i>	187
2.3.2. <i>Navele comandate în Italia în anii 1926-1927: achiziționarea a două distrugătoare, un submarin și o navă bază.....</i>	206
2.3.3. <i>Complicata comandă a submarinului „Delfinul”.....</i>	215
2.4. <i>Problematica construirii unei baze navale la Marea Neagră.....</i>	222
2.4.1. <i>Studiile de la începutul anilor '20.....</i>	222
2.4.2. <i>Studiile specialiștilor străini din misiunile navale britanică și franceză (1930).....</i>	229
2.5. <i>Concluzii.....</i>	240
 CAPITOLUL 3 - Instrucția, informațiile și doctrină navală în activitatea Inspectoratului Marinei.....	242

3.1. <i>Pregătirea de luptă</i>	242
3.2. <i>Serviciul de Informații al Marinei și raportul de forțe în Marea Neagră</i>	267
3.3. <i>Elaborarea unei doctrine navale românești în perioada interbelică</i>	291
3.4. <i>Concluzii</i>	308
CONCLUZII GENERALE	310
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	314

REZUMATUL TEZEI

EVOLUȚIA MARINEI MILITARE ROMÂNE DIN PERSPECTIVA SURSELOR INSPECTORATULUI MARINEI (1919-1936)

Proiectul doctoral pe care ni l-am propus, intitulat „*Evoluția Marinei Militare Române din perspectiva surselor Inspectoratului Marinei (1919-1936)*”, propune un obiectiv principal important, identificarea evoluției Marinei Militare, care în perioada analizată a făcut trecerea de la o armă la o categorie de forțe și rolul jucat de structura ei de conducere în stabilirea direcțiilor de dezvoltare. În lumina unor noi izvoare privind parcursul Marinei Militare, ne-am propus să prezentăm contextul istoric complex al perioadei interbelice și efectele pe care le-a avut asupra Marinei Militare. Menționăm că pentru ușurința lecturării, atunci când folosim sintagma „Inspectoratul Marinei” ne referim la întreaga perioadă în cauză, în vreme ce specificarea titlaturii de „Tehnic” sau „General” indică etapa 1921-1926, respectiv 1926-1936.

Motivația demersului nostru științific pornește de la realitatea reprezentată de faptul că lucrările și studiile referitoare la evoluția Marinei Militare în intervalul analizat (1919-1936) nu au epuizat subiectul în totalitatea sa. Ne propunem, deci, să acoperim un segment temporal semnificativ în care Inspectoratul Marinei a devenit rapid, după formarea sa la finalul Primului Război Mondial ca organ de conducere al Marinei, o structură mult mai eficientă decât Comandamentul Marinei, pe care l-a înlocuit. Ca urmare, s-au putut realiza numeroase studii privind dezvoltarea flotei militare și s-au întocmit planurile de extindere a parcului de nave, care au constituit suportul logistic pentru cea mai mare expansiune a Marinei Militare până la acea dată.

Din punctul nostru de vedere fondul Inspectoratului General al Marinei nu a fost cercetat și valorificat istoriografic pe măsura și permite o cercetare amplă a Marinei Militare interbelice. Prin multitudinea de unități arhivistice ale sale, în mare parte neexploatate, fondul reprezintă în sine un motiv pentru elaborarea unei lucrări. De asemenea, considerăm că absența unor studii privind Inspectoratul Marinei, mai ales din punctul de vedere al unei analize structurale a instituției, impunea o cercetare aprofundată asupra rolului jucat în întreg organismul militar per ansamblu, dar și pentru Marină, în mod special. Cu atât mai mult, cu cât, după cum se știe, inspectoratul a funcționat ca instituție de comandă pentru Marina Militară doar 15 ani, între 1921-1936. Cu toate acestea, din punctul nostru de vedere, tocmai experiența acumulată până în acel moment a dus la formarea unui minister mai potrivit pentru evoluția nu numai a Marinei, dar și a aviației – Ministerul Aerului și Marinei, în anul 1936.¹

¹ Marian Moșneagu, Valentin Marin, „Nicolae Caranfil la Ministerul Aerului și Marinei”, în *Studii și comunicări*, Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia de Istoria Științei, vol. II, 2009, p. 143.

De asemenea, suntem de părere că se impune o readucere în atenție a dificultăților, dar și a oportunităților pierdute în acest interval.

Perioada interbelică a reprezentat pentru România o etapă importantă în dezvoltarea capacităților de apărare națională. Lucrarea de față se concentrează pe componenta navală a sistemului de apărare românesc, care, în ciuda condițiilor vitrege, s-a înscris în registrul evolutiv al întregii societăți. După încheierea păcii de la Versailles, Marina Militară Română, deși având patrimoniul în mare parte intact, era conștientă de noile condiții geopolitice care afectau politicile de securitate națională și, implicit, de misiunile care-i reveneau.

Transformările de la finalul războiului și mai ales antagonismul noului stat sovietic au însemnat pentru factorii de decizie ai Marinei clarificarea principalului potențial inamic în bazinul Mării Negre și, totodată, constatarea inadecvării potențialului combativ, mai ales a parcului de nave disponibil, pentru contracararea superiorității navale a U.R.S.S. în Marea Neagră. Dacă achiziționarea de noi nave s-a dovedit o premisă greu de pus în practică, singura modalitate de îmbunătățire a potențialului Marinei a fost ameliorarea organizării în direcția eficientizării sistemului de comandă. În contextul acesta s-a trecut la unificarea conducerii Marinei, prin crearea unei structuri de comandă și planificare, în jurul inspectoratului, structură denumită inițial Inspectoratul Tehnic și, apoi, Inspectoratul General.

De aceea modificările organizaționale aduse Marinei au cântărit foarte mult în ceea ce privește evoluția acestei categorii de arme, mai ales că până în anul 1921 aducerea tuturor structurilor de conducere ale ei sub același acoperiș s-a dovedit greu de implementat.

Marina, precum celelalte arme, a urmat aceleași linii de organizare implementate structurilor Ministerului de Război și, ulterior, Ministerului Apărării Naționale. Astfel, de la sfârșitul secolului al XIX-a, și ea a primit un inspectorat general, în fruntea căruia era numit Comandantul Marinei. Inspectoratul nu era încă o instituție propriu-zisă, ci doar o calitate a comandantului de armă, în virtutea căreia el putea inspecta toate unitățile de marină, raportând superiorilor ierarhici din minister. Același sistem era folosit și în cazul altor arme, precum infanteria, artileria sau geniul. Pentru Marină, acordarea calității de Inspector pentru Comandant a avut loc prin legea specială din anul 1898.² Cu doar doi ani înainte, Marina a mai făcut obiectul unei legi de organizare³ și în această perspectivă, succesiunea rapidă de acte normative, arată interesul pe care îl acorda conducerea țării apărării pe apă.

Cea de-a doua structură a ministerului, care se ocupa cu activitatea Marinei a fost Direcția Flotei, creată în anul 1871 și ajunsă la maturitatea organizatorică în 1883. Cooperarea dintre direcție și comandament a fost, până la absorbirea primei prin crearea Inspectoratului

² „Monitorul Oficial”, nr. 43, 30 mai 1898.

³ Constantin Căzănișteanu (coord.), *Documente privind istoria militară a poporului român: ianuarie 1895-decembrie 1896*, București, Editura Militară, 1980, pp. 329-332.

Tehnic al Marinei, cheia dezvoltării forțelor navale, unitatea de comandament și dezvoltare fiind subiectul multor studii și discuții în cadrul Marinei. Cu toate că suferea o perioadă de limitate a bugetului, care s-a răsfrânt asupra evoluției sale, Marina a beneficiat de un loc important în gândirea militară românească la începutul secolului al XX-lea, cea mai bună dovadă în acest sens fiind promulgarea unei legi speciale, serviciu de care nici o altă armă nu s-a bucurat până la acel moment.⁴

Din cauza distrugerilor provocate de Primul Război Mondial, întreaga societate românească a suferit distrugerii considerabile. Nu numai economia, administrația, viața socială, dar și organismul militar național au fost afectate. Cu toate acestea, odată conflictul încheiat, lecțiile învățate au permis luarea unor decizii adecvate, care s-au concretizat într-o evidentă creștere a calității organizatorice a Armatei în general. Marina a urmat același drum și în primii trei ani de după Primul Război Mondial s-au cristalizat structurilor de comandă și planificare.

Următorul pas legislativ era formalizarea acestei unități de comandă. Deși nu a fost posibilă prin crearea unui Secretariat de Stat al Marinei, așa cum au propus în diferite rânduri ofițerii cu grade superioare din Marină, s-a reușit constituirea unei structuri centrale - Inspectoratul Tehnic al Marinei, prin Înaltul Decret nr. 835 din 11 martie 1921. Drept urmare, Marina a trecut printr-o perioadă de câțiva ani de căutări la nivelul organizațional, perioadă în care s-a statuat legal unificarea structurilor de conducere prin înființarea Inspectoratului Tehnic al Marinei, cu Direcția Marinei în subordinea sa.

În toată perioada analizată, 1919-1936, Inspectoratul Marinei a funcționat până în anul 1926 ca Inspectorat Tehnic, pentru ca apoi, pentru ultimul deceniu, să fie ridicat la nivelul unui inspectorat general de armată. Atribuțiile și misiunile au fost, însă, practic identice și putem vorbi despre o continuitate de idei care se poate vedea în planurile de înzestrare și în proiectele elaborate.

Urmând cadrul legislativ general al țării, Marinei i s-a acordat din ce în ce mai mult o atenție sporită în cadrul sistemului de apărare. La fel precum celelalte categorii de forțe, și Marina a suferit în perioada analizată de acest capitol de lipsa finanțării, datorată binențeles dificultăților economice ale țării. Cu toate că au intrat în dotare mai multe nave de diferite tipuri, ele nu au fost în număr îndestulător pentru a asigura siguranța frontierelor la apă, mult mărite ca urmare a transformărilor teritoriale. Drept urmare, principalele măsuri de îmbunătățire a capacității de luptă a Marinei nu puteau fi decât de ordin organizatoric.

Realizând realitățile dure, forurile conducătoare ale Marinei au insistat pentru modificarea organizării acesteia, în vederea găsirii celor mai bune soluții pentru modernizarea

⁴ Olimpiu Manuel Glodarenco (coord.), *Istoria Statului Major al Forțelor Navale Române. 1860-2010. Monografie*, în continuare *Istoria Statului Major al Forțelor Navale*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2010, p. 57.

forțelor navale. Dacă acest lucru nu a fost posibil chiar imediat după 1918, motivele fiind păstrarea sub arme a unor contingente în 1919, amânarea desrechiziției navelor, precum și dificultățile întâmpinate la granița răsăriteană, pe Nistru, toate reclamând amânarea demobilizării armatei, odată cu numirea în funcția de Comandant al Marinei a Contraamiralului Niculescu-Rizea, situația s-a stabilizat. El ocupa și funcția de Director Superior al Marinei și, pentru prima dată după război, s-a realizat o unitate a comenzii pentru Marina Militară.

Am încercat să demonstrăm că lipsurile cu care s-a confruntat organul de conducere al Marinei – de la încadrări limitate la subdimensionarea bugetară – au impus constrângeri nu numai asupra dotărilor, dar și în domeniul analizei strategice, în ciuda diferitelor studii ambițioase care promovau o extindere a parcului de nave. Este sugestivă în acest sens absența unei doctrine navale veritabile a Marinei Române interbelice, deși au existat numeroase idei și direcții dezbătute cu privire la cea mai bună modalitate de a contrabalansa superioritatea evidentă a flotelor adverse din Marea Neagră. Marina Română a fost astfel racordată la marile dispute ideologice care marcau flotele puternice din Occident, putând astfel să fie la curent cu inovațiile doctrinare, chiar dacă dimensiunea parcului propriu de nave nu permitea implementarea lor la nivelul dorit.

Pentru o mai bună realizare a procesului de instrucție, dar și pentru misiunile de apărare a frontierelor pe apă ale țării, Inspectoratul a insistat pentru implementarea mai multor programe navale pe care le-a elaborat succesiv, în 1924, 1929 și 1932. Deși foarte ambițioase și dificil de pus în practică, ele ne oferă posibilitatea, prin intermediul navelor care le compuneau, să analizăm elementele care formau doctrina navală a României. Având în vedere informațiile pe care Inspectoratul le deținea despre flotele potențial inamice din Marea Neagră, reiese clar modul cum se dorea contracararea lor prin tipurile de nave solicitate. Inspectoratul Marinei a reușit, în condiții economice vitrege, să obțină fondurile necesare pentru achiziționarea unui număr minim de nave: patru distrugătoare, 4 canoniere, o navă bază și un submarin.

Alături de nave și materiale de război, precum cele necesare organizării apărării de coastă, o altă preocupare constantă a Inspectoratului Marinei a fost construirea unei baze navale pe coasta Mării Negre, pentru adăpostirea navelor Diviziei de Mare. Procesul a fost lung și anevoios, implicând studii amănunțite, elaborate de specialiști români, dar și din cadrul misiunilor navale. Deși au fost luate în calcul mai multe variante, dintre care cea mai avantajoasă era, fără îndoială, lacul Tașaul, până la urmă eforturile financiare s-au dovedit peste posibilitățile României. Ca urmare, în preajma declanșării celui de-al Doilea Război Mondial România începuse construcția unei baze navale, dar a abandonat-o în favoarea soluției expeditivă de a adăposti navele militare în portul Constanța.

În paralel cu activitatea de elaborare a programelor navale, era și cea a secției de informații și contrainformații a Inspectoratului Marinei. Formată la începutul anilor '20, ea a continuat să producă date despre flotele străine și să permită inspectoratului să adapteze programele de înzestrare. Au fost ținute sub supraveghere atentă flotele Uniunii Sovietice, Bulgariei și Turciei și s-au cules informații din surse cele mai diverse – agenți, atașați militari, rapoarte ale unor terțe state interceptate sau obținute prin alte căi. O realizare importantă în acest domeniu a fost și întărirea sistemului de contrainformații, prin înființarea de birouri de contraspionaj naval pe lângă căpitaniile porturilor importante. Acțiunea a fost încununată cu un deosebit succes, mai ales în primii ani după război, când propaganda și infiltrarea agenților bolșevici pe calea apei erau foarte intense.

Potențialul economic al României Mari, deși substanțial ridicat comparativ cu Vechiul Regat, nu a putut fi organizat foarte repede, din cauza mutațiilor semnificative, atât teritoriale, etnice, cât și politice, apărute după anul 1918. Ca urmare, sarcina Inspectoratului Marinei, ca organ de conducere al Marinei, a fost întâi să reorganizeze forțele navale, să dea o formă de comandă adecvată noului context geopolitic și să caute metode de îmbunătățire a pregătirii lor. La acest capitol reușitele au fost numeroase; nu numai că cele două mari unități din subordinea inspectoratului – Divizia de Mare și cea de Dunăre, au devenit structuri mai elastice și mai eficiente, dar procesul de instrucție în sine a fost optimizat. Fiecare ciclu de instrucție a fost organizat avându-se în vedere necesitatea Marinei de a fi o armă de elită, de a avea trupă și ofițeri bine pregătiți, formați în multitudinea de specializări de care avea nevoie.

Prin înființarea grupurilor de nave de instrucție, în paralel cu instruirea la unitățile de uscat, mai ales la bazele navale de pe lângă divizii, s-a garantat în mare măsură o pregătire adecvată standarelor Marinei. Totodată, a continuat practica trimeriei la studii în străinătate a tinerilor ofițeri, care odată reveniți în țară, au diseminat informațiile cele mai noi, atât despre organizarea instrucției de specialitate, cât și despre inovațiile în gândirea navală occidentală.

Un alt progres notabil a fost înregistrat în ceea ce privește sistemul de mobilizare al Marinei, empiric înainte de Primul Război Mondial și care s-a dovedit dificil de pus în practică, după cum a arătat experiența războiului. În afara creării organelor specifice, la nivelul Inspectoratului Marinei, dar și la cele două divizii, s-a acordat o atenție deosebită listelor de mobilizare a obiectivelor industriale, mai ales că Marina necesita din ce în ce mai multe materiale nu numai la război, dar și pe timp de pace.

În **primul capitol** am realizat o prezentare a evoluției structurilor de comandă ale Marinei, de la formarea ei sub numele de Flotilă ca o armă separată, până la formarea Ministerului Aerului și Marinei, în anul 1936.

În toată existența sa, pe parcursul mai multor decenii, Inspectoratul Marinei, fie că s-a numit simplu, Inspectoratul Marinei, Inspectoratul Tehnic, sau Inspectoratul General al Marinei, a cunoscut o evoluție sinuoasă, îngemănată cu Marina Militară, evoluând de o funcție pe care o deținea Comandantul Marinei, până la o instituție de sine stătătoare.

Nu putem să nu remarcăm că rădăcinile acestei instituții, care a făcut parte aproape permanent din structurile din vârful Ministerului de Război (sau al Apărării Naționale, cum s-a numit ulterior), se găsesc în rezultatul fericit al Războiului de Independență, unirea cu Dobrogea și accesul la o ieșire la Mare, care au impulsionat statul român spre o dezvoltare firească a ramurii economice navale. Aceasta, la rândul ei, a necesitat crearea unui organism militar care să apere interesele țării pe mare, nu doar la Dunăre. Fluviul și-a dovedit importanța în timpul Primului Război Mondial, dar evoluția adevărată a Inspectoratului Marinei a debutat după 1919. Acesta este motivul pentru care am selectat finalul războiului pentru începutul lucrării noastre. Argumentele sunt de ordin instituțional; până la război situația conducerii Marinei a fost oarecum ambiguă, existând neclarități în relația dintre Comandant/Inspector și Directorul Marinei din Ministerul de Război. Situația nu s-a îmbunătățit între 1916-1919. Dimpotrivă, odată cu formarea Marelui Cartier General și transferarea Directorului Superior al Marinei acolo, apăreau dispute cu privire la predominanța lui sau a Comandantului Marinei. Cu atât mai mult a devenit mai greu a se desluși cine ar fi trebuit să comande forțele navale atunci când din Divizia de Dunăre, în sectorul căreia s-au dus luptele pe apă, a fost extrasă Flota de Operațiuni și subordonată Marelui Cartier General.

Este de înțeles atunci de ce, după terminarea conflictului, s-a simțit nevoia unor clarificări de ordin organizatoric. Și deși contextul era marcat de tulburări și dificultăți financiar, în primii ani s-a reușit o limpezire a situației Marinei Militare, în sensul cumului de funcții Director Superior – Comandant al Marinei, o condiție sine qua non a evoluției ulterioare a organelor de conducere a acestei arme. Constituirea Inspectoratului Tehnic al Marinei a reprezentat următorul pas firesc și ne-am propus să subliniem activitatea deosebită realizată de acest inspectorat în deslușirea numeroaselor probleme de organizare a materialului plutitor rămas în urma războiului. Cu toate acestea, el nu satisfăcea toate necesitățile unei categorii de forțe, care a cunoștea, pas cu pas, o dezvoltare considerabilă începând cu mijlocul deceniului al treilea. De aceea, la doi ani după ce Aeronautica a primit această favoare, în 1926 a fost transformat Inspectoratul Tehnic al Marinei în Inspectoratul General al Marinei, care a preluat toate atribuțiile fostei structuri. La fel ca și Inspectoratul Tehnic, cel general a funcționat și ca organ de planificare și ca unul de comandă efectivă a forțelor navale la Dunăre și la Mare. În această etapă, deosebit de fructuoasă, s-au pus bazele constituirii Marinei moderne din al Doilea Război Mondial: s-au încheiat cele

mai importante contracte de achiziție de nave, s-au început primele aplicații ample și s-au format cadrele care au condus Marina în anii tulburi ce au urmat.

În 1930 inspectoratului i-au fost luate o parte din atribuții și acordate unei noi structuri: Comandamentul Marinei, care, deși îi era subordonat, se suprapunea într-o măsură deloc neglijabilă pe organizarea și funcțiile inspectoratului. Ideea care a stat la baza acestei decizii a fost să se creeze un comandament care să se ocupe strict cu pregătirea de luptă, lăsând chestiunile de nivel înalt, precum politica și doctrina navală, achizițiile de nave, etc. în sarcina organului superior, inspectoratul. În practică însă, ambele aveau o organizare similară, cu state majore, cu birouri cu denumiri și atribuții identice, ceea ce desigur poate fi explicat prin nevoia de a asigura funcții înalte într-o marină totuși încă mică.

Momentul de final al Inspectoratului General al Marinei a sosit la sfârșitul anului 1936. Din punctul nostru de vedere, constituirea Ministerului Aerului și Marinei a reprezentat o decizie firească și o realizare pe care factorii de decizie din Marină și-au dorit-o de foarte multă vreme. Un minister special care să servească interesele a două arme tehnice, cu nevoi speciale, era un model pe care țările occidentale l-au propus de multă vreme și pe care țara noastră l-a adoptat. Era, cu alte cuvinte, o încununare a eforturilor de perfecționare a organismului militar român în perioada interbelică.

Cel de-al doilea capitol tratează problemele ce țin de dotarea Marinei Militare în intervalul 1919-1936, mai ales situația concretă a materialului flotant, dar și a patrimoniului ei în general, precum și diferitele variante adoptate de Inspectoratul Marinei pentru atât remedierea lor, cât și sporirea potențialului de luptă prin achiziționarea de nave noi.

Pe parcursul perioadei interbelice, chestiunea dezvoltării Marinei Militare a fost pe agenda conducerii țării, în orice caz mai mult decât a fost înainte de război. Această realitate este confirmată nu numai de alocările bugetare pentru această armă, dar și de atenția acordată în presă. Marina a cunoscut în această perioadă o evoluție semnificativă, atât cantitativă, cât și calitativă, dacă ne referim doar la achiziția a patru distrugătoare, o navă bază și un submarin (pentru Divizia de Mare) și întărirea Diviziei de Dunăre cu trei monitoare.

Per total aceste acumulări nu se ridicau la nivelul planurilor de înzestrare navală adoptate între 1921-1936, iar aici disputele cu privire la compunerea viitoare flote, atât la nivelul Inspectoratului Marinei, cât, mai important, în cadrul Guvernului, nu au avut darul să urgenteze implementarea programelor. Cu toate acestea, spre finalul perioadei analizate de noi în această lucrare, deci la mijlocul deceniului al patrulea al secolului trecut, s-a reușit atingerea unui minim de înzestrări cu care s-a purtat o campanie reușită în cel de Al Doilea Război Mondial.

Este desigur, discutabil, dacă dotările propuse de către planurile de înzestrare succesive, care au fost adoptate în perioada interbelică, ar fi putut modifica radical raportul de forțe cu statele

potențial inamic din bazinul Mării Negre, sau dacă minimumul obținut a fost suficient pentru a îndeplini misiunile cu care a fost însărcinată Marina. Ceea ce putem afirma este că, spre deosebire de momentul 1916, intrarea țării noastre în cel de Al Doilea Război Mondial nu a surprins Marina nepregătită din punct de vedere tactic și dezorganizată logistic. Dimpotrivă, deși cantitativ inferioară adversarilor, ea a putut depăși acest handicap tocmai datorită pregătirii superioare și unității doctrinare dobândite chiar în anii interbelici.

Grație eforturilor conducerii Marinei, care a pus mereu pe agenda de lucru conducătorilor politici ai țării nevoile armeei, considerente importante, precum starea tehnică a navelor, dezvoltarea parcului de nave și construirea unei baze navale maritime, nu au fost niciodată separate de planurile de întărire a Marinei și au revenit în diferite variante în atenția ministerului de resort, fiind o componentă semnificativă a sistemului defensiv național.

În ceea ce privește cel de-al treilea capitol al tezei de doctorat, am avut în vedere celelalte componente care contribuie la potențialul militar al unei arme – resursa umană. De aceea, temele analizate s-au concentrat pe procesul de instrucție al Marinei Militare, informațiile și contrainformațiile, strategia și tactica navală adoptate în această perioadă.

În privința evoluției stării tehnice a navelor Marinei interbelice, s-a pornit la începutul anilor '20 de la o optică axată mai degrabă de obținerea a cât mai multe bastimente de la puterile învinse drept despăgubire de război, în paralel cu achiziționarea de nave de la aliați pentru protejarea litoralului mult mărit ca urmare a transformărilor teritoriale. Concentrarea pe dezvoltarea cantitativă a parcului de nave, deși explicabilă prin climatul geopolitic nesigur din estul Europei la acel moment, nu a servit cel mai bine interesele Marinei, fiindcă atât canonierele franceze, cât și vedetele antisubmarin aduse din Italia nu au dovedit calități nautice corespunzătoare pentru Marea Neagră. Ca urmare, evoluția Marinei a fost determinată între 1919-1941 de nevoia de a spori numeric forța celor două divizii geografico-tactice prin acceptarea unor unități de luptă reduse ca potențial de luptă, doar pentru a acoperi o zonă maritimă prea mare pentru potențialul ei.

Începând cu mijlocul anilor '20, odată cu clarificarea situației, atât pe plan intern, cât și internațional, s-a reușit stabilirea unor programe de înzestrare bine fundamentate, care să acopere nevoile Marinei pe o perioadă mai lungă. Ca urmare, achizițiile care au urmat, fie că vorbim despre distrugătoarele tip „R”, ori submarinul „Delfinul”, au servit scopuri precise și au completat arsenalul naval al țării.

Și în domeniul bazei navale s-au consemnat progrese semnificative, mai ales după anul 1930, odată cu întocmirea unor studii în acest sens de către specialiști străini. Deși, în cele din urmă constrângerile bugetare au impus folosirea unei soluții interimare, adică extinderea portului

Constanța, tocmai studiile respective, atât proprii, ale specialiștilor din Inspectoratul General al Marinei, cât și cele străine, au relevat utilitatea variantei implementată la final.

Dintre toate aspectele care țin de conducerea unei categorii de forțe, așa cum este cazul Marinei, instrucția reprezintă cu siguranță unul dintre cele mai importante. Felul în care Inspectoratul Marinei a condus procesul de instrucție în perioada interbelică a fost, în mod predominant, cea mai eficientă metodă de a spori eficacitatea Marinei în conflictul care se prefigura. Dificultățile economice ale țării nu au permis între 1919-1936 și nici chiar până în anul 1941 o dezvoltare a parcului de nave pe măsura dorințelor și nevoilor conducerii Marinei. Și chiar dacă gradul de implementare al planului naval ar fi fost mai ridicat, efectele simțite ar fi fost cu siguranță diminuate fără programe de pregătire a ofițerilor și trupei capabile să ofere Marinei personalul necesar.

Instrucția Marinei în perioada analizată a ținut cont de specificul misiunilor pe care trebuia să le desfășoare ea în cazul unui conflict pe Dunăre sau la Marea Neagră, însă a fost condiționată mereu de posibilitățile reale de care dispunea Marina. Ne referim aici la limitări de ordin logistic și financiar, care au obligat inspectoratul să aplice mai multe improvizații pentru a compensa lipsurile respective. De la organizarea unor școli de specializare, la trimiterea tinerilor ofițeri la studii în străinătate, până la căutarea de soluții pentru instruirea recruților în toate domeniile conexe Marinei, toate variantele au fost măcar încercate, dacă nu implementate pe parcursul mai multor ani de instrucție. Rezultatele au fost mixte, însă trebuie să luăm în considerare factorii limitatori, trecând peste cei de ordin strict financiar. Pe de-o parte, instrucția la Marină implică un grad de specializare tehnică mult mai ridicat decât în cazul celorlalte două categorii de forțe. Mai mult, cantitativ Marina a crescut față de anul 1918 de câteva ori, necesitând un număr tot mai mare de instructori excelent calificați și punând presiune pe sistemul de instrucție.

Inspectoratul Marinei a ținut în această perioadă sub atentă supraveghere rezultatele programelor de dezvoltare navală a vecinilor din Marea Neagră. De altfel, în domeniul informațiilor și contrainformațiilor observăm una dintre cele mai ample îmbunătățiri a activității Marinei. De la simpla primire de informații de la Marele Stat Major, Marina a ajuns în 1936 să dețină o secție în cadrul propriului stat major, cu birouri la fiecare divizie și oficii în căpitaniile principalelor porturi maritime și dunărene. Rezultatele activității de contrainformații au fost mulțumitoare, la fel ca și cele ale colectării de date despre noile construcții navale ale principalului potențial dușman în Marea Neagră – Uniunea Sovietică. Astfel s-au putut adapta mult mai bine propriile programe navale și Marina Română a putut anticipa misiunile pe care le preconiza flota Mării Negre a U.R.S.S. împotriva coastelor maritime proprii. Din analiza informațiilor culese din diferite surse – agenți, diplomați, interceptări – putem constata astăzi că

Inspectoratul Marinei dispunea de un tablou foarte aproape de realitate despre resursele de care dispunea în Marea Neagră nu numai U.R.S.S., dar și ceilalți riverani, mai ales Turcia.

O altă sarcină de care s-a achitat Inspectoratul Marinei în perioada de timp analizată a fost clarificarea ideilor care stăteau la baza doctrinei navale române. Marina Română beneficia la acel moment de mai multe decenii de experiență și de învățăminte ale a două conflicte importante pe Dunăre. Și în cadrul ei, ca și în cazul marinelor mai dezvoltate, a apărut în deceniul trei al secolului trecut un diferend între partizanii navelor de suprafață și cei care susțineau o marină bazată pe submarine și aviație. Este semnificativ că inovațiile în gândirea militară navală din Occident găseau reverberații și în România, arătând că Marina Română era racordată la desfășurarea evenimentelor pe scară mondială în domeniul doctrinei navale.

Privind în retrospectivă, putem concluda că în intervalul de timp când Marina s-a aflat sub conducerea unui Inspectorat (1921-1936), indiferent dacă este vorba despre unul Tehnic, ori General, principalul avantaj a fost cel al unei organizări cu mult superioare perioadelor precedente. Ne referim în mod deosebit la clarificarea atribuțiilor structurilor centrale de conducere și la trecerea Direcției Marinei în subordinea Inspectoratului. Măsurile au dus la simplificarea organigramei și la evitarea confuziilor și confuziilor privind atribuțiile. Astfel reorganizată, conducerea Marinei a putut face foarte ușor tranziția către un minister special înființat pentru nevoile ei, în anul 1936 – Ministerul Aerului și Marinei.

Am arătat, totodată, traseul ascendent urmat de Marină în această etapă, datorită eforturilor propriilor ofițeri prin memorii și referate, dar și atenției acordate de politicieni, care au înțeles treptat importanța consolidării apărării maritime și formării unei flote puternice, care să apere interesele României la Marea Neagră.

De aceea, chiar din anul 1920 au fost elaborate proiecte pentru o nouă lege dedicată reorganizării Marinei militare, proiecte care porneau de la misiunile care deveniseră clare pentru ea: asigurarea legăturilor cu Occidentul și apărarea granițelor pe apă. Am demonstrat că autorii memoriilor, între care se evidențiază cel al Comandantului/Inspectorului Marinei, contraamiralul Constantin Niculescu-Rizea, primul Inspector Tehnic al Marinei, au dovedit un grad ridicat de clarviziune atunci când au solicitat înființarea unui secretariat de stat dedicat Marinei. Deși propunerile nu au fost implementate la acel moment, ele au anticipat desfășurarea evenimentelor ulterioare, care au consemnat formarea unei structuri similare pentru Marină, la mijlocul deceniului al patrulea.

SURSE ȘI BIBLIOGRAFIE SELECTIVE

I. Izvoare

I.1. Izvoare inedite (Arhive)

Arhivele Militare Naționale Române:

Fondul Inspectoratul General al Marinei (1922-1936)

Fondul Comandamentul Marinei Militare (1919-1921)

Fondul Cabinetul Ministrului - Ministerul de Război (1926-1933)

Fondul Cabinetul Șefului Marelui Stat Major (1924)

Fondul Direcția 5 Marină (1919-1920)

Fondul Marele Cartier General (1918)

Fondul Microfilme. Rolele: II.2.2754, II.2.2755, II.2.2756, II.2.2757, II.2.2758, II.3.1.

Fondul Marele Cartier General (1918)

Fondul Divizia de Mare (1919-1920)

Fondul Apărarea Fixă Maritimă (1932)

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe:

Fondul 71/România, vol. 60, anul 1921-1928

Fondul 71/Germania, vol. 4, anul 1930-1935.

Fondul documentar al Muzeului Național al Marinei Române:

Fondul Manuscrise. Dosarele: I/131, *Documentar privind starea marinei militare române 1880-1960*, dosar 9; Manuscris nr. 106, *Studiu privitor la Interesele României și Micii Înțelegeri în legătură cu Proiectele Turco-Ruse de închiderea Strâmtoarelor*; Nicolae Steriopol, *Memorii documentate din Marină ale contraamiralului (r.) Steriopol Nicolae*.

Fond „N. Koslinski”, Dosarul 3.

Fond Nicolae Steriopol: Nicolae Steriopol, *Memorii documentate din Marină ale contraamiralului (r.) Steriopol Nicolae*.

Fond Nicolae Negrescu: Contraamiral Nicolae Negrescu, *Rolul marinei în războiul pentru întregirea neamului și recompensa finală, icoane și documente de război*.

Fond Manuscrise, Mss. 106, *Studiu privitor la Interesele României și Micii Înțelegeri în legătură cu Proiectele Turco-Ruse de închiderea Strâmtoarelor*; Cornel Greavu, „Istoricul distrugătoarelor românești”, *Momente din istoria Marinei Române*, 1984.

I.2. Izvoare editate:

ALCALAY, Leon (editor), *Codul General al României (Codurile și legile uzuale în vigoare 1860-1903), Vol. III – Continuare – 1894-1903*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1903.

CĂZĂNIȘTEANU, Constantin (coord.), *Documente privind istoria militară a poporului român: ianuarie 1895-decembrie 1896*, București, Editura Militară, 1980.

CÎRSTEA, Marusia, *Proiecte româno-britanice privind construirea unei baze navale la Marea Neagră: documente: (1929-1939)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.

Codul General al României (Codurile, Legile și Regulamentele în vigoare), fondator C. Hamangiu, vol. XXIV, 1936, partea II, București, Imprimeria Centrală, 1937.

Documentar cu date și evenimente din istoricul Marinei Militare (perioada 1843-1944), vol I (în continuare *Documentar cu date și evenimente*), lucrare întocmită pe baza documentelor arhivistice de către căpitani de rangul II Dumitru Cozmei și Emil Mărculescu, Mangalia, 1979.

Documente diplomatice române, seria II, vol. 18, partea I, perioada 1 ianuarie-30 iunie 1936, volum realizat de Laurențiu Constantiniu, Alin Victor Matei, Editura Academiei Române, București, 2008.

MOȘNEAGU, Marian; FLOREA, Petrișor; MANEA, Vasilica (coord.), *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică. Documente. Vol. II 1930-1935*, București, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2008.

SCURTU, Ioan (coord.), *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982.

TITULESCU, Nicolae, *Discursuri*, București, Editura Științifică, 1967.

II. Reviste și periodice

„Analele Universității Ovidius-Seria Istorie” (2006, 2008)

„Annals of the Academy of Romanian Scientists. Series on History and Archaeology” (2014)

„Balkan Studies” (2013)

„Diplomacy and Statecraft” (1993)

„Dosarele Istoriei” (2001)

„Middle Eastern Studies” (2002)

„Naval War College Review” (2004)

„Revista Istorică” (1990)

„Soviet Law and Government” (1987)

„The Washington Quarterly” (2010)

„War in History” (2008)

„Aeronautica. Revista Ministerului Subsecretariatului de Stat al Aerului” (1936)

„Analele Dobrogei” (2009-2012)

„Buletinul Forțelor Navale” (2010)

„Buletinul Marinei” (1925)

„Document” (2008, 2010, 2014, 2015, 2018, 2019)

„Gândirea Militară Românească” (2009, 2011)

„Marea Noastră” (1933, 1942)

„Marina Română” (1991, 2006, 2008, 2016)

„Monumentul” (2008)

„Revista de Istorie Militară” (1998, 2006)

„Revista de Istorie” (1980, 1987)

„Revista Marinei” (1926, 1927, 1928, 1931, 1932)

„România Maritimă și Fluvială” (1933, 1936)

„România Militară” (1930)

„Studii și materiale de muzeografie și istorie militară” (1981-1982)

„The Journal of Slavic Military Studies” (2000)

„The Turkish Yearbook of International Relations” (1994)

III. Instrumente de lucru – cronologii, dicționare

BEJAN, Anton (coord.), *Dicționar enciclopedic de marină*, București, Societatea Scriitorilor Militari, 2006.

MOȘNEAGU, Marian, *Dicționarul marinarilor români*, București, Editura Militară, 2006.

GRINEVETSKY, Sergei R; ZONN, Igor S.; ZHILTSOV, Sergei S.; KOSAREV, Aleksey N.; KOSTIANOY, Andrey G.; *The Black Sea Encyclopedia*, Berlin, Springer, 2015.

„Monitorul Oastei” (1871, 1886, 1914, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1930, 1931)

„Monitorul Oficial” (1898, 1912, 1919, 1920, 1926, 1929, 1932, 1933)

V. Lucrări generale

ALEVRA, Nicolae, *Organizarea armatei după război*, București, 1930, f.e.

ARHIRE, Sorin, *Marea Britanie și România (1936-1941). Relații politice, economice și culturale*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015.

ATANASIU, Traian (coord.), *Puterea maritimă și diplomația navală*, București, Editura Militară, 1998.

AVRAM, Valeriu; DRĂGHICI, Lucian; PĂTRAȘCU, Gabriel-George; RÎȘNOVEANU, Ion, *Războiul de întregire (1916-1919) Comandanți militari români*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2016.

AXWORTHY, Mark; SCAFES, Cornel; CRĂCIUNOIU, Cristian, *Third Axis Fourth Ally: Romanian Armed Forces in the European War, 1941-1945*, Arms and Armour Press, Londra, 1995..

BĂRBULESCU, Mihai; DELETANT, Dennis; HITCHINS, Keith; PAPACOSTEA, Șerban, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, București, Corint, 2007.

BOERESCU, Dan-Silviu, *Cu arma în mână! Carierele militare și faptele de arme ale membrilor dinastiei române*, București, Editura Integral, 2018.

BOTORAN, Constantin, „Politica militară a României între cele două războaie mondiale”, în Ion Safta, Nicolae Ciobanu, *Istoria militară a poporului român. Culegere de lecții*, vol. 2, București, Editura Militară.

BRĂTIANU, Constantin I., *Armata Română în timpul ultimilor 40 de ani. 1866-1906, vol. I Administrația centrală a Războiului*, București, Librăria „C. Sfetea”, 1906.

BUXTON, Ian, *Big Gun Monitors: Design, Construction and Operations 1914–1945*, ediția a doua revizuită, Barnsley, Seaforth Publishing, 2008.

BUZATU, Gheorghe; BICHINETȚ, Corneliu (coord.), *România sub imperiul haosului*, vol. II, (1919-1989), Iași, Tipo Moldova, 2011.

CIORBEA, Valentin, *Portul Constanța de la Antichitate la mileniul III*, Constanța, Editura Europolis, 1994.

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediție revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic, 2008.

DASCĂLU, Nicolae; GAVRILĂ, Irina, „Un model de adaptare a comerțului exterior la condițiile perioadei de trecere de la război la pace. Relațiile comerciale ale României, 1919-1921”, în *Revista de Istorie*, tom 33, nr. 6, iunie 1980, București, Editura Academiei R.S.R.

HAYNES, Rebecca, *Romanian Policy towards Germany, 1936-1940*, Londra, MacMillan Press, 2000.

Henri Le Masson, *Navies of the Second World War: The French Navy*, vol. I, Londra, Macdonald&Co., 1969.

HILL, Alexander, *Soviet Destroyers of World War II*, New York, Osprey Publishing, 2018.

LANGENSIEPEN, Bernd; GULERYUZ, Ahmet, *The Ottoman Steam Navy 1828-1923*, traducere James Cooper, Londra, Conway Maritime Press, 1995.

MARA, Dorin, *Marina Regală a României în cel de al doilea război mondial*, București, Editura Economică, 2000.

MARIN, Gheorghe (coord.), *Enciclopedia Armatei Române*, București, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, 2009.

MĂNESCU, Constantin, *Studiu asupra Flotei Române*, București, Tipografia Carol Gobl, 1891.

MEISTER, Jurg, *Soviet Warships of the Second World War*, Londra, MacDonald and Jane's, 1977.

MUȘAT, Mircea; ARDELEANU, Ion, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918-1933, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

MUȘAT, Mircea; ARDELEANU, Ion, *Viața politică în România 1918-1921*, ediția a II-a completată, Editura Politică, București, 1976.

PARKES, Oscar (coord.), *Jane's Fighting Ships 1933*, Londra, Sampson Low, Marston&Co., 1933.

ROHWER, Jurgen; MONAKOV, Mikhail S., *Stalin's Ocean-Going Fleet: Soviet naval strategy and shipbuilding programmes, 1935-1953*, Londra, Frank Cass, 2001.

ROKSUND, Arne, *The Jeune Ecole: The Strategy of the Weak*, Leiden, Brill, 2007.

TONEGARU C.; Theodoru, A.; IOANIȚIU, C., *Codul maritim și fluvial*, București, Tipografia „Lupta”, 1934.

WESTWOOD, J.N., *Russian Naval Construction 1905-45*, Londra, Palgrave MacMillan, 1994.

WEYER, Bruno, *Taschenbuch der Kriegsflotten 1928*, Munchen, J.F. Lehmanns Verlag, 1928.

IV. Lucrări speciale

ADĂSCĂLIȚEI, Oana, „Aspecte ale organizării Marinei Militare Române în perioada 1919-1932”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, 2005, tom VIII, Constanța, 2005.

AKGUN, Mensur, „Great Powers and the Straits: From Lausanne to Montreux”, în *The Turkish Yearbook of International Relations*, Ankara University Press, vol. XXIV, 1994.

ATANASIU-CROITORU, Andreea, „Forța navală maritimă a României între cele două războaie mondiale”, în *Analele Dobrogei*, serie nouă, nr. X-XIII, 2009-2012, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

ATANASIU-CROITORU, Andreea, „Jurnalul istoric al Diviziei de Mare (1901-1915; 1920-1934). Document original aflat în patrimoniul Muzeul Marinei Române”, în *Analele Universității Ovidius-Seria Istorie*, vol. 5, 2008.

ATANASIU-CROITORU, Andreea, „Jurnalul istoric al Diviziei de Mare (1901-1915; 1920-1934). Document original aflat în patrimoniul Muzeul Marinei Române”.

ATANASIU-CROITORU, Andreea, „Oameni de știință – Ofițeri de elită ai Marinei Militare Române”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație*, VI, Lucrările celei de-a XII-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, Editura M.N.M.R., 2018.

ATANASIU-CROITORU, Andreea, „Canoniera Locotenent comandor Eugen Stihl – o călătorie cât un centenar” în Corneliu Postu, Petrișor Florea, Cornel Popescu (coord.), *Armata Română și Marea Unire*, studii și articole prezentate la Sesiunea Națională de comunicări științifice, Pitești, 26 iulie 2018, Editura Militară, București, 2018.

ATANASIU, Carmen, *În primejdie de moarte: flota maritimă comercială română (1917-1918)*, în „Dosarele Istoriei”, An VI, nr. 3(55), 2001, *Oameni și nave sub tricolor. 1917-1947*.

BARLAS, D. Lek; GUVENC, Serhat, „To Build a Navy with the Help of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade, 1929-32”, în *Middle Eastern Studies*, vol. 38, no. 4, octombrie 2002.

BĂLĂNESCU, Ioan „Valoarea submarinelor în războiul naval”, în *Aeronautica. Revista Ministerului Subsecretariatului de Stat al Aerului*, în continuare *Aeronautica*, anul X, ianuarie 1936.

BĂLĂNESCU, Ioan, *Puterea maritimă ca factor de civilizație și de apărare națională*, București, Atelierele Soc. Anonime „Curierul Judiciar”, București, f.a.

BĂLĂNESCU, Ioan, *Războiul naval pe înțelesul tuturor*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1915.

BĂLESCU, Constantin, „Criza torpilorului”, în *Revista Marinei. Revistă de studii, informațiuni și recenzii de Marină, publicată sub îngrijirea unui comitet de redacție din Inspectoratul Marinei*, în continuare *Revista Marinei*, anul III, nr. 3, iulie, august, septembrie 1928, București, Tipografia Geniului.

BICHI, Florian, *Corsarii uitați ai adâncurilor: „Delfinul”, „Rechinul”, „Marsuinul”*, București, Editura Militară, 2014.

BITOLEANU, Ion (coord.), *Monografia Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”. Tradiții-Prezent-Perspective*, ediția a III-a, Constanța, Tipografia Statului Major al Marinei Militare, 1997.

BITOLEANU, Ion, „Proiecte privind apărarea maritimă navală a României în perioada interbelică”, în *Revista Istorică*, tom I, nr. 6, iunie 1990, București, Editura Academiei Române.

BORANDĂ, Georgeta, „Contribuții la acțiunile Marinei Române în timpul Primului Război Mondial”, în *Revista de Istorie*, tom 40, nr. 7, iulie 1987, București.

BORANDĂ, Georgeta, *Participarea marinei române la primul război mondial, 1916-1918*, 1981, B.M.M.R.

- BUCHOLTZER, C., *Curs de torpile automobile*, f.l., 1921.
- BUCKLEY, Thomas H., „The Icarus Factor: The American Pursuit of Myth in Naval Arms Control, 1921-1936”, în *Diplomacy and Statecraft*, nr. 4(3), noiembrie 1993.
- C-DR X, „Marina și Bugetul”, în *Revista Marinei*, nr. 1, ianuarie, februarie, martie, 1926.
- CHESNEAU, Roger, *All the World's Fighting Ships 1922-1946*, Londra, Conway Maritime Press, 1980.
- CIOBANU, Nicolae; ȘERBAN, Mihai, „Evoluția Marinei Militare între 1878-1914”, în GLODARENCO, Olimpiu Manuel; STAN, Florin; VOCHIȚU, Andrei (coord.), *Forțele Navale Române. 150 de ani de tradiție – volum de studii*, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2010.
- CIORBEA, Valentin, *Istoricul Navei Școală „Mircea”. Epopeea 75 (17 mai 1939-mai 2014)*, Constanța, Editura Academiei Navale Mircea cel Bătrân, 2014.
- CIORBEA, Valentin; ATANASIU, Carmen, *Flota Maritimă Comercială Română. Un secol de istorie modernă (1895-1995)*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1995.
- CIUCHI, C., *Istoria Marinei Române în curs de 18 secole. De la Împăratul Traian până în al 40-lea an de domnie a Regelui Carol I*, Tipografia „Ovidiu”, 1906.
- CIUPERCĂ, Ioan, „Problema construirii unei baze navale în România (1919-1939)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom IX, Constanța, 2006.
- CIUPERCĂ, Ioan, „Problema construirii unei baze navale în România (1919-1939)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, IX, 2006.
- CÎRSTEA, Marusia, „Romanian-British Economic and Military Policies in the Interwar Period”, în *Annals of the Academy of Romanian Scientists. Series on History and Archaeology*, vol. 6, nr. 2/2014.
- CÎRSTEA, Marusia, „The interest of the British Admiralty in the Romanian Coast of the Black Sea”, în *Balkan Studies*, vol. 48, 2013.
- CÎRSTEA, Marusia, *Proiecte româno-britanice privind construirea unei baze navale la Marea Neagră: documente: (1929-1939)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.
- COJOC, Mariana, „Dinactivitatea Serviciului de Informații al Diviziei de Dunăre (1924-1926)” în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom III/2, 2000.
- COJOC, Mariana, „Spionaj, contraspionaj și propagandă bolșevică la Dunăre și Marea Neagră”, în *Dosarele Istoriei*, an VI, nr. 3(55), 2001.
- CONSTANTINIU, Laurențiu; MATEI, Alin Victor, *Documente diplomatice române, seria II, vol. 18, partea I, perioada 1 ianuarie-30 iunie 1936*, București, Editura Academiei Române, 2008.
- COUHAT, Jean Labayle, *French Warships of World War I*, Londra, Ian Allan Ltd., 1974.

CRĂCIUNOIU, Cristian, *Vedetele torpiloare din Marina Română*, București, Editura Modelism, 2003.

CRĂCIUNOIU, Cristian; GEORGESCU, Mihai, *Danube Monitors, ...From the first to the Nuclear Age..*, București, Editura Modelism, 1996.

CROITORU, Marius-Corneliu, „Evoluția cadrului legislativ și organizatoric al sistemului militar de apărare (1859-1939)”, în *Document – Buletinul Arhivelor Militare Române*, nr. 69, București, 2015.

DAMIAN, George, „Why United Kingdom refused the economic help for Romania in 1938. New documents from British National Archives”, în *Annals of the Academy of Romanian Scientists. Series on History and Archeology*, vol. 6, nr. 1.

DASCĂLU, Nicolae, „O misiune navală britanică în România (1920-1923)”, în *Sesiunea de comunicări științifice Dunărea și Marea Neagră în istoria poporului român*, volum aflat în fondul documentar al Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 1987.

DAȘCOVICI, N., *Marea Noastră sau regimul strâmtorilor*, Tipografia Alexandru A. Țerek, Iași, 1937

FILIP, Adrian, *Puterea Navală, componentă a geopoliticii maritime universale – Atlantism vs Eurosianism*, Craiova, Editura Sitech, 2013.

FORCZYK, Robert, *Where the Iron Crosses Grow. The Crimea 1941-1944*, Oxford, Osprey Publishing, 2014.

FRIEDMAN, Norman, *Naval Anti-Aircraft Guns and Gunnery*, Barnsley, Seaforth Publishing, 2013.

FRIEDMAN, Norman, *British Cruisers: Two World Wars and After*, Barnsley, Seaforth Publishing, 2010.

G. D., „Călătoria Navei-Școală <<Mircea>> în străinătate”, în *Revista Marinei*, an II, nr. 2, aprilie, mai, iunie, 1927.

GARDINER, Robert (coord.), *Conway's All the World's Fighting Ships 1906-1921*, Londra, Conway Maritime Press, 1985.

GHEORGHIU, Al., „Locul marinei” în *Marea Noastră*, anul XI, nr. 1-2, 1942.

GIURGIU, Luminița, „Consiliul Superior al Apărării Țării și politica navală din perioada interbelică”, în *Anuarul Marinei Române*, XII, 2009.

GIURGIU, Luminița, „Deciziile Delegației Permanente a Consiliului Superior al Apărării Țării privind apărarea națională (ședința din 19 decembrie 1930)”, în *Document*, nr. 66, 2014.

GLODARENCO, Olimpiu Manuel (coord.), *Istoria Statului Major al Forțelor Navale Române. 1860-2010. Monografie*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2010.

GREAVU, Cornel, „Consecințele realizării statului național unitar român asupra creșterii potențialului de luptă al Marinei Militare”, în *Momente din istoria Marinei Române*, Sesiunea de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române, document aflat la B.M.N.M.R., 1983.

GREAVU, Cornel, „Programele navale în marina română. 1880-1943”, în *Anuarul Marinei Române*, tom II, Constanța, 1999.

H. M., „Condițiunile stabilirii unui program naval”, în *Marea Noastră*, anul IV, aprilie 1933, nr. 4.

HAUNER, Milan L., „Stalin’s Big-Fleet Program”, în *Naval War College Review*, vol. 57, nr. 2, 2004.

ION, Gheorghe, „Cauzele influenței doctrinei militare franceze în armata noastră”, în *România Militară*, anul LXVII, nr. 12, decembrie 1930.

IONESCU, Ion, „Concluzii reieșite din participarea marinei române la Primul Război Mondial” în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom III/2, 2000.

IONESCU, Ion, „Dezvoltarea marinei militare române în perioada interbelică”, în Ion Ionescu, Georgeta Borandă, Marian Moșneagu, *Noi contribuții la istoria marinei militare române*, Editura Muntenia & Leda, Constanța, 2001.

IONESCU, Ion, „Inițiative, propuneri și măsuri pentru dezvoltarea și întărirea Marinei Române”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom III, nr. 1, 2000.

IONESCU, Ion, „Înzestrarea cu nave și tehnică de luptă a Marinei Române. 1919-1939”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom III, nr. 1, 2000, Constanța, 2000.

IONESCU, Ion, *Politica navală a României între anii 1919 și 1941*, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, 2002.

IONESCU, Ion, *Politica navală a României între anii 1919 și 1941*, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, 2002.

IONESCU, Ion; SLAV, Irina „Finanțarea bugetară pentru înzestrarea Marinei Militare în perioada 1880-1940”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, nr. IX, 2006.

IONESCU, Mihail E., „O dilemă strategică. Peste Carpați sau peste Dunăre?”, în *90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial*, Masă Rotundă organizată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și Comisia Română de Istorie Militară la Cercul Militar Național, 14 noiembrie 2006, București, Editura Militară, 2007.

IONESCU, Ovidiu-Victor, *Evoluția Flotei Comerciale Române până la regimul comunist*, în „Orizonturi istoriografice”, anul II, nr. 1, Constanța, Editura Muntenia, 2011.

IORDACHE, Constantin, *Pagini din gândirea navală românească interbelică*, Constanța, Ex Ponto, 2003.

ISBĂȘESCU, Ioan, „Criteriile directive ale strategiei navale ale puterilor maritime secundare”, în *Revista Marinei*, an III, nr. 3 iulie-august-septembrie, 1928.

KOSLINSKI, Gheorghe, „Chestiuni de submarine”, în *Revista Marinei*, an II, nr. 2.

LEPĂDATU, Adrian, „Repere doctrinare ale Forțelor Navale Române”, în *Buletinul Forțelor Navale*, nr. 12/2010, București.

LUPU, Alexandru, „Contribuții la studiul determinării caracteristicilor crucișătoarelor moderne”, în *Revista Marinei*, an III, nr. 2, aprilie, mai, iunie, 1928.

MANEA, Vasilica, „Constituirea escadrilei de torpiloare Veneția”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 6 (52), 1998.

MANEA, Vasilica, „Misiunea navală engleză – Comandor Bowring”, în *Document – Buletinul Arhivelor Militare Române*, nr. 3 (41), București, 2008.

MEHEDINȚI, Simion, *Legăturile noastre cu Dunărea și Marea*, în "Puterea maritimă ca factor de civilizație și de apărare națională", supliment al Buletinului Marinei Militare, nr.1/1994, Tipografia Marinei Militare, Constanța, 1994.

MIHUȚU, Triandafil, „Apărarea României pe Apă”, în *Revista Maritimă*, anul I, nr. 2, 1 februarie 1920.

MÎRȘU, Alexandru; ATANASIU-CROITORU, Andreea; CUSTURĂ, Ion; POPA, Aurel, *De la Divizia de Mare la Flotă. 1896-2001, Monografie*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2011.

MOȘNEAGU, Marian, „Din lecțiile învățate ale Primului Război Mondial. Marina Militară Română sub lupa contraamiralului Nicolae Negrescu”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomatie*, lucrările celei de-a XIX-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2015.

MOȘNEAGU, Marian, „Forțele Navale Române, 155 de ani de veghe statornică la Dunăre și Marea Neagră”, în *Document – Buletinul Arhivelor Militare Române*, nr. 70, 2015.

MOȘNEAGU, Marian, „Proiecte de modernizare a Marinei Militare Române de la Războiul de Independență până la Al Doilea Război Mondial”, în Petre Otu (coord.), *Reforma militară și societatea în România de la Carol I la a doua conflagrație mondială*, București, Editura Militară, 2009.

MOȘNEAGU, Marian, „Scurtă retrospectivă a evoluției Forțelor Navale Române”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom XII, Constanța, 2009.

MOȘNEAGU, Marian, „Starea Marinei Militare Române la începutul Primului Război Mondial”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomatie*, II, Lucrările celei de-a XVIII-a ediții a

Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2014.

MOȘNEAGU, Marian, „Submarinele României”, în *Marina Română*, nr. 2 (124), martie-aprilie 2008, .

MOȘNEAGU, Marian, „Viceamiralul Constantin Niculescu-Rizea, un comandant al marinei inventator”, în *Marina Română*, anul XXVI, nr. 1 (175), 2016.

MOȘNEAGU, Marian, *Amiralii României*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2017, pp. 183-185.

MOȘNEAGU, Marian, *Forțele Navale ale României de la spiritul de corp la strategia NATO*, în „*Marina Română*”, anul XXV, nr. 6 (173).

MOȘNEAGU, Marian; FLOREA, Petrișor; MANEA, Vasilica (coord.), *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică. Documente. Vol. II 1930-1935*, București, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2008.

MOȘNEAGU, Marian; MARIN, Valentin „Nicolae Caranfil la Ministerul Aerului și Marinei”, în *Studii și comunicări*, Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia de Istoria Științei, vol. II, 2009.

MOȘNEAGU, Marian, „Regele Carol al II-lea și supremația României în Marea Neagră”, în Marian Moșneagu, Petrișor Florea, Cornel Țucă, *Armata și unitatea națională. Studii și comunicări*, Pitești, Editura Delta Cart Educațional, 2008.

NĂSTURĂȘ, Vasile, „Opiniuni asupra Crucișătoarelor și Contra-torpiloarelor”, în *Revista Marinei*, anul II, nr. 3, iulie, august, septembrie, 1927.

NĂSTURĂȘ, Vasile, „Studiu pentru o bază navală”, în *Revista Marinei*, an VI, 1 ianuarie 1931-1 ianuarie 1932.

NOPPEN, Ryan K., *Ottoman Navy Warships 1914-1918*, Londra, Osprey Publishing, 2015.

ORJANU, Mihaela, „Marina Română în căutarea unei doctrine (Serviciul de Informații al Marinei Române) 1900-1916”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom IV, 2001.

ORJANU, Mihaela, „Serviciul de Informații și Contrapropagandă al Marinei Militare (1920)” în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom III/2, 2000.

OROIAN, Teofil; NICOLESCU, Gheorghe (coord.), *Șefii Statului Major General Român (1859-2000)*, București, Editura Europa Nova, 2000.

OȘCA, Alexandru, „Contribuția Marelui Stat Major la modernizarea organismului militar românesc în perioada interbelică”, în *Gândirea Militară Românească*, serie nouă, anul XX, nr. 4/2009.

OTU, Petre, „Comandamentul Armatei Române în campania din toamna anului 1916”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 5-6 (97-98), 2006.

OTU, Petre, „150 de ani de la nașterea mareșalului Constantin Prezan”, în *Studii și Comunicări/DIS*, Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii-Divizia de Istoria Științei, vol. IV, 2011.

PAPOI, Alina, „Dunărea – Un dar al Mării Negre – conceptualizarea puterii maritime în publicistica militară”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație*, nr. II, Lucrările celei de-a XVIII-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2014.

PĂIȘ, Nicolae, *Marea și marinarii*, București, 1942.

PĂTRAȘCU, Gabriel-George, „Bătălia pentru monitoarele din ex K.u.K. Donauflottille”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, nr. XIX, 2016, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române.

PĂUN, Constantin, „Misiunea Marinei Noastre. Rolul Marinei în apărarea națională”, în *Marina Română*, anul II, nr. 4, martie-aprilie 1991.

PĂVĂLOIU, Mariana „Considerații ale gândirii militare navale interbelice privind cooperarea marinei cu unitățile de uscat și aeronautica”, în Marian Moșneagu, Petrișor Florea, Cornel Țucă, *Armata și unitatea națională. Studii și comunicări*, Pitești, Editura Delta Cart Educațional.

PĂVĂLOIU, Mariana „Din istoricul submarinelor românești”, în *Momente din istoria Marinei Române*, Lucrări 1984.

PĂVĂLOIU, Mariana, „Date noi privind dotarea Marinei Militare Române în deceniul 1920-1930” în *Comunicări și referate de la Sesiunea Anuală a Muzeului Marinei Române*, edițiile 1984, 1985, 1986, vol II, volum aflat în B.M.N.M.R.

PĂVĂLOIU, Mariana; SÂRBU, Marian, *Forțele Navale Române, 150 de ani de istorie modernă*, Editura C.T.E.A., București, 2010.

PETRE, George; BITOLEANU, Ion, *Tradiții navale românești*, București, Editura Militară, 1991..

POPA, Magda, „Marina militară – Apărările Maritime și Fluviale”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație*, II, 2014.

PREDA, Gavriil, „Unaccomplished Security and Defence Projects in the Black Sea Region during the two World Wars. The British Case”, în Antonello Biagini, Constantin Hlihor, Andrea Carteny (coord.), *Challenges and Opportunities for a Multilateral Cooperation*, Book of Proceedings International Conference on EU and Black Sea Region First Edition (lucrările primei ediții a Conferinței Internaționale UE și Regiunea Mării Negre), București, Giovanni Mineo Editore, 2012.

RADU, Marian, *Artilleria de coastă română: mărire și decădere*, Constanța, Editura „Next Book”, 2018.

RĂDULESCU, Dan C., „Contribuții ale teoreticienilor militari români din perioada interbelică privind locul și rolul marinei militare în cadrul sistemului național de apărare”, în *Sesiunea de comunicări științifice „Dunărea și Marea în istoria poporului român”*, 1987, dosar 1/551, fila 154, volum aflat la B.M.M.R.

RĂDULESCU, Dan C., „Politica Militară a Statului Român între anii 1922-1924”, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 8, București, Editura Militară, 1980.

RETEGAN, Mihai, „Măsurile adoptate de statul român pe linia întăririi capacității de apărare (1919-1921)”, în „File din istoria militară a poporului român”, în continuare *F.I.M.P.R.*, vol. 8, Editura Militară, București, 1980.

RÎȘNOVEANU, Ion, „Monumente navale în timpul Regelui Carol I”, în *Monumentul*, nr. 11, 2008.

RÎȘNOVEANU, Ion, „Situația programului de dezvoltare navală a României în anul 1929”, în *Gândirea militară românească*, serie nouă, anul XXII, nr. 6, noiembrie-decembrie 2011.

ROHART, Marius Laurențiu, „Programele de dezvoltare navală în procesele verbale ale Comitetului Consultativ al Marinei”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomatie. Lucrările celei de-a XXII-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Național al Marinei Române*, nr. VI, Constanța, Editura Muzeului Național al Marinei Române, 2018.

ROHART, Marius Laurențiu; SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Exerciții militare navale și jocuri de război ale Marinei Române la începutul anilor 1920”, în *Collegium Mediense, VIII – Comunicări Științifice, XVII*, Mediaș, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2018.

ROHART, Marius Laurențiu; SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Constituirea unui serviciu de informații și contrainformații al Marinei”, în Ligia Dima, Lavinia Dumitrașcu (coord.), *Dobrogea și Marea Unire la Centenar*, Articole susținute în cadrul Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Dunărea și Marea Unire la Centenar” 27-29 aprilie 2018, Iași, Tipo Moldova.

ROPP, Theodore, *War in the Modern World*, second printing, revised, Durham, Duke University Press, 1960.

ROȘCA, E.; KOSLINSKI, G., *Avem nevoie de marina militară?*, București, f.e., 1923.

ROȘCA, Eugeniu, „Contribuțiuni la alegerea locului pentru baza navală principală”, în *Revista Marinei*, an II, nr. 1 ianuarie, februarie, martie, 1926.

SACHELARIE, Claudiu, „Lucrările Comisiei Speciale de la Brăila pentru completarea armistițiului de la Focșani (30 decembrie 1917/12 ianuarie 1918-1/14 ianuarie 1918)”, în Andreea Atanasiu-Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie*,

relații politice și diplomație, VI, Lucrările celei de-a XII-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, Editura M.N.M.R., 2018.

SĂNDULESCU, Vasile, *Istoricul Marinei Regale de Războiu*, Galați, 1936, f.e.

SCAFEȘ, Cornel I., „Aspecte ale dotării armatei române cu armament și tehnică de luptă moderne (1878-1914)”, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, nr. 14-15, 1981-1982, București, Editura Militară.

SCAFEȘ, Cornel I.; ȘERBĂNESCU, Horia Vl.; ANDONE, Corneliu M, *Armata Română în Războiul de Independență 1877-1878*, București, Editura SIGMA, 2002.

SCURTU, Ioan (coord.), *Istoria Românilor, vol. VIII, România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

SCURTU, Ioan, *Viața politică din România 1918-1944*, București, Editura Albatros, 1982.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Constituirea Inspectoratului Tehnic al Marinei”, în *Document*, Buletinul Arhivelor Militare Române, an XIII, nr. 1, 2010, p. 66, an XXI, nr. 3(81)/2018.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Preliminariile Convenției de la Montreux în corespondența diplomatică românească – Aprilie-Iulie 1936”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom XIX, 2016, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Mobilisation of the Romanian Navy in the Interwar Period (1923-1924)”, în *Revista Română de Studii Eurasiatice*, anul XIV, 2018.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Problematia bazei navale maritime a Marinei Române (1924-1936)”, în *Document*, nr. 2 (84), 2019.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Instrucțiuni de mobilizare ale Marinei la mijlocul anilor 1920”, în Cornel Postu, Petrișor Florea, Cornel Popescu (coord.), *Armata Română și Marea Unire*, studii și articole prezentate la Sesiunea Națională de comunicări științifice, Pitești, 26 iulie 2018, Editura Militară, București, 2018.

STATIEV, Alexander, „Romanian Naval Doctrine and Its Tests in the Second World War”, în *War in History*, vol. 15, nr. 2, 2008.

STATIEV, Alexander, „When an army becomes ‘merely a burden’: Romanian defense policy and strategy (1918–1941)”, în *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 13, nr.2, 2000.

STĂNESCU, Marin, „O etapă rodnică în domeniul legislației militare (1923-1930)”, în Ștefan Pâslaru, Marin Stănescu, *Apărarea Națională și Parlamentul României*, vol. 2, București, Editura Militară, 1994.

SULLIVAN, Brian R., „A Fleet in Being: The Rise and Fall of Italian Sea Power 1861-1943”, în *The International History Review*, vol. 10, nr. 1, 1988.

ȘTEFĂNESCU, Constantin, „Puterea navală a României – Părerile unei competențe străine asupra celor ce trebuie să facem noi”, în *România Maritimă și Fluvială*, anul II, no. 12, decembrie 1933.

TEODORESCU, Paul, *Rostul Marinei în viața națiunii*, Conferință ținută în cadrul Asociației Scriitorilor Militari, București, Institutul de Arte Grafice „Marvan”, 1940.

TILL, Geoffrey, *Seapower: A guide for the Twenty-First Century*, second edition, New York, Routledge, 2009.

TOESCU, Vasile, „Istoricul Marinei Românești (1843-1900)”, în *Revista Marinei. Revistă de studii, informațiuni și recenzii de Marină, publicată sub îngrijirea unui comitet de redacție din Inspectoratul Marinei*, anul II, nr. 4, octombrie, noiembrie, decembrie 1927, București, Tipografia Geniului.

TUDOR, Gheorghe; Otu, Petre, „Politica militară a României în anii 1919-1940. Dezvoltarea armatei, gândirii și artei militare românești în această perioadă. Concepția și activitatea Partidului Comunist Român privind problemele armatei și apărarea patriei de către întregul popor”, în *Istoria Poporului Român-Culegere de lecții*, București, Editura Militară, 1989.

ȚUCĂ, Cornel, „Comandor Gheorghe Niculescu: <<Proiectul Tașaul>> și tratativele româno-britanice din perioada interbelică”, în *Document*, an XI, nr. 2, 2008.

ȚUCĂ, Cornel, „Din nou despre <<Proiectul Tașaul>>”, în *Document*, Buletinul Arhivelor Militare Române, an XIII, nr. 1, 2010.

VEGO, Milan N., *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, second revised and expanded edition, Londra, 2005.

VIZANTE, G., URLĂȚEANU, Scarlat, *Strategia românească în viitorul război*, București, Tipografia Curții Regale F. Gobi Fii, 1932.

VOCHIȚU, Andrei, „Concepte de apărare a unei baze navale în studiile de specialitate ale Marelui Stat Major Român în perioada interbelică”, în *Analele Universității Ovidius-Seria Istorie*, vol. 5, 2008.

VOCHIȚU, Andrei, „Situția geostrategică și geopolitică la Dunărea de Jos și Marea Neagră la începutul secolului XX”, în *Analele Universității Ovidius-Seria Istorie*, vol. 3, 2006.

VOCHIȚU, Andrei, „Studiu privind apărarea coastei pentru anul 1933”, în Olimpiu Manuel Glodarenco, Florin Stan, Andrei Vochițu (coord.), *op. cit.*

VOLKOVINSKII, Valerii N., „The Rebirth of the Black Sea in the 1920s”, în *Soviet Law and Government*, vol. 26.

VRANGHEL, Piotr, *Memorii*, cuvânt înainte de Constantin Erbiceanu, traducere Nicolae Drăgușin, Brăila, Editura Istros, 2017.

ZIEMKE, Caroline F., „Peace without strings? Interwar naval arms control revisited”, în *The Washington Quarterly*, nr. 15 (4), ianuarie 2010.

***Informațiuni din marinele străine”, în *Buletinul Marinei*, nr. 8, august 1925.

***„Marina Comercială”, în *Revista Marinei*, anul II, nr. 3.

****Documentar privind starea marinei militare române 1880-1960*, Biblioteca Muzeului Marinei Române (B.M.M.R.), dosar I/131.

***Informațiuni din Marinele străine”, în *Revista Marinei*, an II, nr. 2.

***Informațiuni din Marinele Străine”, în *Revista Marinei*, an III, nr. 1, 1928.

****Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public cu studiu introductiv de N. Dașcovici*, Iași, Tipografia concesionară Alexandru Țerek, 1936.

****Istoria militară a poporului român*, vol. 6, *Evoluția sistemului militar național în anii 1919-1944*, București, Editura Militară, 1989.

****Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988.

***„Știri din Marina Noastră”, în *Buletinul Marinei. Foaie de studii, informațiuni și recenzii de Marină, publicată sub îngrijirea unui comitet de redacție din Inspectoratul Marinei*”, nr. 8, august 1925.

VI. Surse online

„The Convention Relating to the Regime of the Straits and Turkey, la

<http://www.hri.org/docs/straits/convention.html>, accesat pe 2.05.2019.

BRESCIA, Maurizio, *Mussolini's Navy. A reference guide to the Regia Marina 1930-1945*, US Naval Institute Press, consultată pe 2.02.2018:

https://books.google.ro/books?id=J_PNAwAAQBAJ&pg=PT64&lpg=PT64&dq=tirreno+shipyards&source=bl&ots=32FGfZDLS&sig=PAu8sf5rg2StR40noCfuUMe4uMw&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwiE0dHd2YPfAhVBpywKHc6mAqEQ6AEwBnoECAgQAQ#v=onepage&q=%20tirreno%20shipyards&f=false.

HARIUC, Nicolae, *Torpiloarele României: „Zmeul”, „Sborul”, „Năluca”*, accesat la <https://rnhs.info/torpiloarele-romaniei-zmeul-sborul-naluca/>, accesat pe 20.12.2018.

http://www.navypedia.org/ships/italy/it_cr_giuseppe_garibaldi.htm, accesat pe 26.09.2017.

http://www.navypedia.org/ships/russia/ru_dd_bespokoyny.htm, accesat pe 2.05.2019.

http://www.navypedia.org/ships/uk/brit_bb1_lord_clive.htm, accesat pe 26.09.2017.

<https://rnhs.info/canonierele-friponne-eugen-stihi/>, accesat pe 2.04.2019.

<https://rnhs.info/primele-nave-romanesti-purtatoare-de-aviatie-lebedele-albe/>.

RYAN, Joseph Francis, *The Royal Navy and Soviet Seapower, 1930-1950: Intelligence, Naval Cooperation and Antagonism*, la <https://core.ac.uk/download/pdf/2731742.pdf>, accesat pe 03.12.2018.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „The Romanian Inspectorate General for the Navy between 1930 and 1936”, în *Romanian Journal of Historical Studies*, vol. 1, nr. 2, 2018, disponibil la <https://romanianjournalofhistoricalstudies.files.wordpress.com/2019/02/dan-dragoc899-sichigea-e28093-the-romanian-inspectorate-general-for-the-navy-between-1930-and-1936.pdf>.

SICHIGEA, Dan-Dragoș, „Romanian Navy at the end of the First World War”, în *Romanian Journal of Historical Studies*, vol. I, nr. 1, 2018, disponibil la <https://romanianjournalofhistoricalstudies.files.wordpress.com/2018/01/dan-dragoc899-sichigea-romanian-navy-at-the-end-of-the-first-world-war1.pdf>